2. Hadis İlminin Diğer İslamî İlimlerle İlişkisi

Kur'an-ı Kerim'i hadislerle açıklayan İbn Kesir Tefsirinin Tercümesi isimli eser nüshası.

İslamî ilimlerde bilginin başlıca iki kaynağı vardır: Kur'an-ı Kerim ve sünnettir. Hadis ilmi, diğer İslamî ilimler için kaynak olma özelliği taşıdığı gibi yöntem bakımından da diğer İslamî ilimler üzerinde etkili olmuştur.

Hadis ilmi ile diğer İslamî ilim dalları arasındaki ilişkiden kısaca şu şekilde söz edebiliriz:

Tefsir ilmi: Sözlükte kapalı bir şeyi açma, bir manayı açığa çıkarma ve bir şeyi açıklama anlamına gelir. Kur'an-ı Kerim ayetlerinin anlamlarını açıklamaya, hükümlerini ve bu hükümlerin dayandığı gerekçeleri açığa çıkarmaya ve ayetleri belirli bir yöntem çerçevesinde yorumlamaya yarayan ilim dalıdır.[3]

Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'i sevgili Peygamberimiz aracılığıyla bize ulaştırmıştır. Peygamber Efendimiz bize Kur'an-ı Kerim'i okuyarak öğrettiği gibi aynı zamanda ayetlerin anlamlarını da açıklamıştır. Çünkü Allah Teâlâ'nın Peygamberimize (s.a.v.) verdiği görev hem Kur'an-ı Kerim'i bize ulaştırmak (tebliğ etmek) hem de ulaştırdığı bu yüce kitabı nasıl anlayıp yaşayacağımız konusunda bizi aydınlatmaktır (tebyin etmek).

3 Komisyon, Dini Terimler Sözlüğü, s. 445.

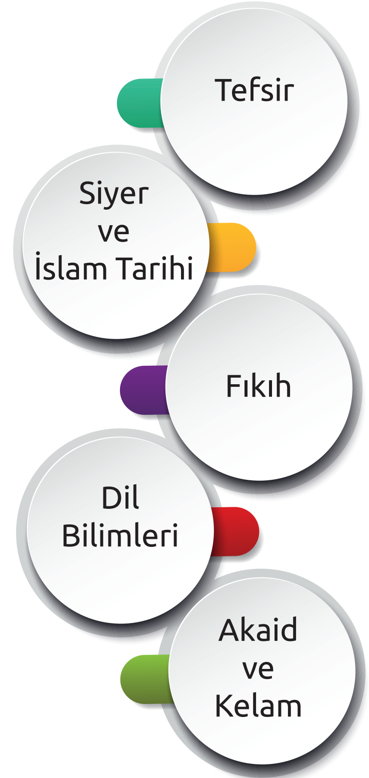
Peygamberimize (s.a.v.) Kur'an-ı Kerim'i açıklama ve yorumlama görevinin verildiğini şu ayet açıkça ortaya koymaktadır:

"Sana da, kendilerine gönderileni insanlara açıklaman ve onların da (üzerinde) düşünmeleri için bu Kur'an'ı indirdik."[4]

İşte bu nedenle Kur'an-ı Kerim'in ilk müfessiri Peygamber Efendimizdir. Peygamberimiz (s.a.v.) hayatta iken hiçbir Müslüman Kur'an'ı tefsir etmeye kalkışmamıştır.[5]

Allah'ın Resulü, Kur'an-ı Kerim'i hem sözleriyle açıklamış hem de ayet-i kerimeleri bizzat hayatına aktararak Kur'an-ı Kerim'e uygun yaşamanın nasıl olacağını davranışlarıyla göstermiştir.

Peygamber Efendimizin sözleriyle ve davranışlarıyla Kur'an-ı Kerim'i nasıl tefsir ettiğini elbette Hadis-i şerifler vasıtasıyla öğrenebiliriz. Bu nedenle Tefsir ve Hadis ilimleri her zaman sıkı bir bilgi alışverişi içinde olmuştur. Nitekim tefsir kitaplarının bir bölümünü rivayet tefsirleri oluşturmaktadır.

Hadis ilmi ile ilişkisi olan diğer İslami ilimler

Fıkıh ilmi: Sözlükte derin anlayış, kavrayış; bir şeyi en ince ayrıntısına kadar bilme anlamına gelir. İbadet ve hukuk ilmidir. İslam'ın bireysel ve sosyal hayat ile ilgili uygulamaları hakkındaki hükümlerini belirler. Bir diğer deyişle nelerin helal ve nelerin haram olduğunu belirler.[6]

OKUYALIM

Kur'an-ı Kerim'in özellikle hadislere dayalı olarak açıklandığı tefsirlere bir örnek verelim:

"İman edenler ve imanlarına zulüm bulaştırmayanlar, işte onlar güven içindedir ve doğru yolu bulan onlardır." *(En'âm suresi, 82. ayet.)* ayeti nazil olunca sahabiler "Hangimiz kendine zulmetmez ki?" diyerek üzüldüler.

Resul-i Ekrem Efendimiz onlara ayeti yanlış anladıklarını, 'imanlarına zulüm bulaştırmayanlar' ifadesinin 'Allah'a (c.c.) ortak koşmayanlar' anlamına geldiğini söyledi ve: **"Lokman'ın oğluna 'Yavrum, Allah'a ortak koşma. Çünkü şirk büyük zulümdür.** *(Lokman suresi, 13. ayet.)* diye öğüt verdiğini hiç duymadınız mı?" buyurdu.

(Buhârî, Îmân, 23; Müslim, Îmân, 197.)

4 Nahl suresi, 44. ayet.
5 Ali Yardım, Hadis I, s. 17.
6 Dini Terimler Sözlüğü, s. 119.

İslam fıkhında ibadetlerden sosyal hayata varıncaya kadar pek çok hüküm Kur'an ayetlerine ve Peygamberimizin (s.a.v.) hadislerine dayalı olarak belirlenmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de Resul-i Ekrem'in getirdiği hükümler ile ilgili olarak:

"Allah ve Resulü bir iş hakkında hüküm verdikleri zaman, hiçbir mümin erkek ve hiçbir mümin kadın için kendi işleri konusunda tercih kullanma hakları yoktur. Kim Allah'a ve Resulüne karşı gelirse şüphesiz ki o apaçık bir şekilde sapmıştır."[7] buyurulmaktadır.

Bu ayet Resulullah'ın "kanun koyucu" olduğunu açıkça ifade etmektedir. Bu nedenle fıkıh ilmi, Peygamberimizin (s.a.v.) hayatı ve hadisleri ile doğrudan doğruya ilgilenmek durumundadır.

YORUMLAYALIM

Tâbiîn âlimlerinden Abdurrahman b. Yezîd, hac mevsiminde ihram yerine dikişli elbise giymiş bir adam gördü. Ona elbiselerini çıkararak ihram giymesini söyledi. Adam:

-Bana ihram giymemi emreden bir ayet oku bakayım, diye itiraz etti. Bunun üzerine bu ünlü âlim ona:

"Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi yasakladıysa ondan kaçının" buyrulan Haşr Suresi'nin 7. ayetini okudu.

(Subhi Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, s. 238.)

Kelam ilmi: Allah'ın (c.c.) zatından, sıfatlarından, isimlerinden, fiillerinden, başlangıç ve sonuç itibariyle tüm yaratılmışların durumlarından İslam dininin kurallarına göre bahseden ilimdir. Hadis-Kelam bağlantısı Akaid ilmi ile birlikte ele alınmış, örnek olarak kader inancı tartışmaları ve hadis kitaplarında iman bölümünün yer almasından söz edilmiştir.[8]

Akaid ilmi: Sözlükte inanılan şeyler, akideler, dinî inançlar, gönülden bağlanılan, düğüm atmışçasına kesinlikle inanılan şeyler, itikatlar anlamına gelir**.** Allah'ın varlığını, birliğini, sıfatlarını, fiillerini, yaratmada ve hükmetmede eşsizliğini, ahiretle ilgili konuları, meleklere, kitaplara ve peygamberlere imanı, kaza ve kaderle ilgili konuları ele alan ilim dalıdır.[9]

BULALIM-PAYLAŞALIM

Aşağıdaki hadisin tamamını bulunuz ve konu ile ilgili olan kısımlar hakkında düşüncelerinizi paylaşınız.

Bir gün Resulullah'ın huzurunda bulunduğumuz sırada, elbisesi beyaz mı beyaz, saçları siyah mı siyah, yoldan gelmiş bir hali olmayan bir adam çıkageldi. Peygamberimizin yanına sokuldu, önüne oturdu, dizlerini onun dizlerine dayadı, ellerini kendi dizlerinin üstüne koydu ve:

-Ey Muhammed bana imanı anlat, dedi. Resulullah:

-Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine, ahiret gününe inanmandır. Kadere, hayrına ve şerrine iman etmendir." buyurdu.

(Müslim, Îmân, 1, 5.)

7 Ahzâb suresi, 36. ayet.
8 Komisyon, Dini Terimler Sözlüğü, s. 254.
9 Komisyon, Dini Terimler Sözlüğü, s. 14.

İslam inanç esaslarının tanıtılması ve savunulmasında Peygamber Efendimizin hayatının özellikle Mekke Dönemi'nin bilinmesi oldukça önemlidir.

Öte yandan kelam ilminin "kader inancı" gibi bazı tartışmalı konularında bazen doğrudan doğruya bazen de dolaylı olarak Peygamberimizin (s.a.v.) hadisleri hakem rolünü üstlenmektedir.

Hadis kaynaklarının birçoğunda İman bölümü yer almıştır. Bu bölümlerde iman ile ilgili konularda çok sayıda hadis delil gösterilmiştir.

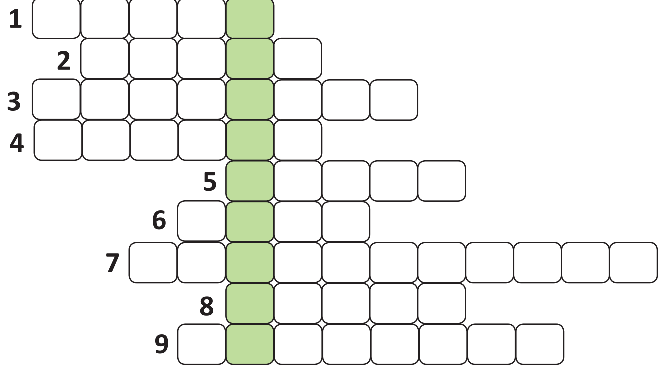
Siyer ilmi: Sözlükte yol, gidiş, hâl ve hareket, yaşayış tarzı anlamına gelir. Peygamberimizin hayatını ve kişiliğini konu edinen ilimdir. Bu nedenle konu bakımından hadis ve siyer ilimleri birbirine çok yakındır. Her iki ilim dalının ortak hedefi, Peygamber Efendimizi tanımaktır.

Siyer ilmi, İslam tarihinin başlangıcı ile ilgilidir. Bir diğer deyişle, tarih ilminin bir bölümüdür. Bu nedenle siyer ve İslam tarihinde Peygamber Efendimizin hayatı özellikle kronolojik sırayla incelenir.

Hadisleri anlayabilmek ve doğru yorumlayabilmek için siyer ve İslam tarihinin tespit ettiği kronoloji oldukça önemlidir. Aynı şekilde, Peygamber Efendimizin şahsiyetini tanımak için de hadislerde yer alan bilgiler çok kıymetlidir. Bu nedenle siyer ve hadis ilimleri birbirine her zaman ihtiyaç duyan ve birbirini tamamlayan ikiz kardeşler gibidir.

BULALIM

Aşağıdaki soruları cevaplayınız ve bulmacadaki renkli bölümde gizlenen şifreyi bulunuz.

SORULAR

1) İslam'ın bireysel ve sosyal hayat ile ilgili uygulamaları hakkındaki hükümlerini belirleyen ibadet ve hukuk ilmi.

2) Allah'ın zatından, sıfatlarından, isimlerinden, fiillerinden, başlangıç ve sonuç itibariyle tüm yaratılmışların durumlarından İslam dininin kurallarına göre bahseden ilim.

3) Peygamberimizin (s.a.v.) yaşadığı toplumda konuşulan, Kur'an'ın indirildiği dil.

4) Kur'an-ı Kerim ayetlerinin anlamlarını açıklamaya, hükümlerini ve bu hükümlerin dayandığı gerekçeleri açığa çıkarmaya ve ayetleri belirli bir yöntem çerçevesinde yorumlamaya yarayan ilim.

5) Peygamberimizin (s.a.v.) hayatını ve kişiliğini konu edinen ilim.

6) Peygamberimizden (s.a.v.); *"Resulullah bir iş yaptığı zaman sağlam yapardı."* hadisini rivayet eden eşi.

7) İslam'ın doğuşundan günümüze kadarki sürecini inceleyen ilim.

8) Peygamberimizin (s.a.v.) doğduğu şehir.

9) Dillerin kökenini inceleyen bilim, etimoloji.

Dil Bilim (etimoloji): Dilbilimi, her kelimenin asıl manasını bilmeye yarayan bir ilim dalıdır. Kelimelerin türediği kökler, söz-anlam ilişkisi, kelimelerin anlama göre dizilişi dil bilimin başlıca uğraş alanlarıdır. Hadis ile dil bilim arasında da ilişki bulunmaktadır.[10]

10 Türkçe Sözlük, s. 529.

Peygamber Efendimiz Arap diline birçok yönden hâkimdi. Arapçanın farklı lehçelerini bilir, konuşurken edebi bir dil kullanırdı. Konuşmalarında benzetmelere, örneklere, mecazi ifadelere, edebî sanatlara yer verirdi. Bu nedenle hadis-i şeriflerden, Arap dilinin inceliklerine dair pek çok detay öğrenebiliriz.

Hz. Aişe'den nakledildiğine göre, Peygamber Efendimiz konuştuğunda herkes O'nu anlayabilirdi. Bununla birlikte, Resulullah'ın konuşması edebî bir özelliğe de sahipti. Bu nedenle dil, anlatım, edebiyat ve hitabet alanlarında Peygamber Efendimizin üslubu her zaman dikkat çekmiş, hadis metinleri Arap edebiyatının mükemmel örnekleri arasında anılabilmiştir.

DEĞERLENDİRELİM

Enes b. Mâlik anlatıyor:

Peygamber Efendimiz bir yolculuktaydı. Deve kervanına Enceşe adında siyahi bir delikanlı kılavuzluk ediyordu. Enceşe güzel sesliydi, ahenkle recez (kaside) okuyarak develeri yürütmekteydi. Onun sesinin ahengiyle develer hızlanmaya başladı. Oysa kervanda hanımlar da vardı. Peygamber Efendimiz Enceşe'ye şöyle seslendi:

"Yavaş ol Enceşe. Kristalleri kıracaksın!"

(Buhârî, Edeb, 90, 95, 116; Müslim, Fedâil, 70.)

Bu hadîs-i şerîfi edebî üslûbu bakımından değerlendiriniz.